

Prof. univ. dr. ȘTEFAN COCOȘ
Lect. univ. dr. ALEXANDRU FLORIN MĂGUREANU

INSTITUȚII DE DREPT PENAL ROMAN

Prof. univ. dr. ȘTEFAN COCOȘ
Lect. univ. dr. ALEXANDRU FLORIN MĂGUREANU

INSTITUȚII
DE DREPT PENAL ROMAN

Copyright © 2014, **Editura Pro Universitaria**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin
Editurii Pro Universitaria

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul
scris al **Editurii Pro Universitaria**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

COCOȘ, ȘTEFAN

Instituții de drept penal roman / Ștefan Cocoș, Alexandru

Florin Măgureanu. - București : Pro Universitaria, 2014

Bibliogr.

ISBN 978-606-26-0066-2

I. Măgureanu, Alexandru Florin

343(498)

CAPITOLUL I

PRIVIRE GENERALĂ ASUPRA SISTEMELOR JURIDICE ȘI DREPTULUI PENAL ÎN LUMEA ANTICĂ

Secțiunea I CONSIDERAȚII INTRODUCATIVE

Originea civilizației umane, ca formă de colectivitate organizată este reasezată, regândită, analizată și dezbătută cu fiecare nouă descoperire a științei. Mereu împinsă mai în urmă, pe măsură ce lumina descoperirilor științifice recente îndepărtează negura vremurilor, originea statului și dreptului ni se înfățișează mereu într-o nouă formă. Acum nu mai mult de un secol și jumătate, de pildă, se credea că la originea civilizației egiptene ar sta cea a Indiei. În situl de la Jebel Faya (Emiratele Arabe Unite) au fost recent descoperite așezări paleolitice, unelte și topoare din piatră cu o vârstă de aproximativ 125.000 de ani. Relativ recent a fost rescrisă cu aproximativ 10 milenii și istoria migrației primilor oameni în zona Europei. Testele cu carbon indică o vechime a oaselor de aproximativ 50.000 de ani¹. Este de asemenea cunoscut faptul că Homo sapiens se afla în apropierea Mediteranei încă de acum 90.000 de ani.

---

¹ Până la acest moment se considera că cele mai vechi oseminte din Europa ar fi cele descoperite în Peștera cu Oase din România, datate la aproximativ 40.000 de ani - Erik Trinkaus, Ștefan Milota, Ricardo Rodrigo,

Chinezii antici, evaluau la nu mai puțin de 594.000, anii ce s-au scurs între creația lumii și perioada în care oamenii au descoperit folosirea focului, au inventat roata, au cultivat plantele etc.

Babilonienii au evaluat la 1.680.000 ani durata formării primelor grupări sociale, egiptenii își aminteau de viața nomadă înainte de stabilirea lor în valea Nilului². Unele inscripții maya sugerează că lumea ar avea o vechime de aproximativ 1.000.000 de ani, iar I-Hseing, un astronom chinez din secolul al VII-lea e.n. susținea că lumea există de câteva milioane de ani³. În concepția brahmanică, o zi a lui Brahma corespunde cu 4.320.000.000 de ani omenești, perioada cât trăiește universul până este distrus pentru ca apoi să renască, la infinit.

Deși nu cunoaștem exact momentul apariției primei norme pe care a cunoscut-o vreodată omenirea, aceasta nu putea să apară decât în cadrul unei structuri umane care, oricât de rudimentară ar fi fost, trebuie să fi beneficiat de o oarecare organizare. În orice societate omenească, constatăm existența unor prescripții, reguli sau maxime de conduită, impuse tuturor printr-o presiune socială căreia nu se poate sustrage nimeni fără a se expune la sancțiuni de diferite grade⁴. Înainte de apariția primelor așezări trebuie să fi existat anumite reguli ce guvernau viața grupurilor de vânători-culegători, chiar dacă erau formate, în general, dintr-un număr redus de membri.

Gherase Mircea, Oana Moldovan, *Early modern human cranial remains from the Peștera cu Oase, Romania*, *Journal of Human Evolution* 45 (2003), pp. 245–253

² Jacques-Henri Pirenne, *Panorama de l'histoire universelles*, Ed. A la Baconniere, Neuchâtel, Paris, 1963, p. 5

³ Cynthia Stokes Brown, *Istoria lumii de la Big Bang până în prezent*, Ed. Litera, București, 2009, p. 53

⁴ Etica, *Manual ptr clasa a VIII-a secundară*, Ed. Ziarului Universul, București, 1941, p. 17

Prima formă de organizare socială a constituit-o ginta, formată pe baza unui singur criteriu, acela al legăturii de sânge. Ginta presupunea o origine comună, un strămoș comun al familiilor ce o compuneau. Mai multe ginte formau fratritii și triburi, acestea din urmă fiind conduse de adunarea obștească. Regulile, normele care existau în cadrul ginte, erau comandate în mare parte de așa numitul „cult al totemului” (noțiunea de totemism a apărut pentru prima dată în secolul al XVIII-lea în literatura etnografică). Deoarece nici omul și nici natura – notează Durkheim⁵ - nu au prin sine un caracter sacru, înseamnă că îl dețin dintr-o altă sursă. În afara individului și a lumii fizice trebuie așadar să existe o altă realitate în raport cu care acest tip de delir primește o semnificație și o valoare obiectivă⁶. Totemismul poate fi considerat un cult mai primitiv decât animismul și naturismul. În mod normal, totemul nu este un individ ci o specie sau o varietate. Totemul este și o emblemă, un adevărat blazon ale cărei analogii cu blazonul heraldic au fost adesea remarcate⁷. Practicile cultului au rolul de a strânge legăturile dintre credincioși și zei, precum și de a strânge legăturile dintre individ și societatea din care face parte⁸. De altfel, de respectarea regulilor, obiceiurilor și tradițiilor putea depinde chiar supraviețuirea întregului grup.

Regulile existente în această perioadă, apar în legătură cu specificul noului tip de viață al omului. Vechile zeități sunt înlocuite cu altele noi. „Stăpânul animalelor”, cum îl numea Eliade, divinitate la care se închinau oamenii în perioada în care ocupațiile de bază erau vânatul și culesul, este treptat înlocuit de zeități ale fertilității, de la care oamenii așteptau

---

⁵ Emile Durkheim, *Formele elementare ale vieții religioase*, Ed. Antet, București, 2005, p. 64

⁶ Emile Durkheim, op. cit., p. 64

⁷ Emile Durkheim, op. cit., p. 83

⁸ Emile Durkheim, op. cit., p. 96

culturi bogate și un număr mare de descendenți. Inițial dreptul se confunda cu „tabuul”, iar norma fundamentală era obiceiul tribului. Abia mai târziu avea să ia naștere diferențierea dintre religie, morală și drept, cu toate că, din multe puncte de vedere, nici în sistemele moderne linia ce separă dreptul de morală nu este una perfect dreaptă, ci mai degrabă sinuoasă⁹.

Aplicarea normelor, fie ele de natură religioasă, obișnuielnică sau morală, era asigurată prin răzbunarea personală sau prin răzbunarea asigurată de ceilalți membri ai comunității. Cu timpul, răzbunarea nelimitată a fost înlocuită prin ceea ce se numește „legea talionului”, sau legea sângelui. Această răzbunare a sângelui, presupunea ca infractorului să-i fie adusă o vătămare, o stricăciune, identică cu cea pe care a provocat-o el în mod intenționat prin încălcarea unei norme. Acest tip de pedeapsă, ochi pentru ochi, dinte pentru dinte, sânge pentru sânge, ș.a.m.d., era aplicată de membrii comunității, pentru că, în acea perioadă, nu exista un organism

---

⁹ În dreptul modern este cunoscută de pildă dezbaterile ce a avut loc acum mai bine de 50 de ani între profesorul Hart și profesorul Fuller. H. L. A. Hart, *Positivism and the separation of law and morale*, Harvard Law Review, vol. 71, 1958, p. 593-629. Lon L. Fuller, *Positivism and fidelity to law*, A reply to Professor Hart, 71 Harvard Law Review, 1958, p. 630-672. Departe de a fi un subiect închis, chiar în dezbaterile recente se arată că există multe asemănări între morală și drept. Morala provine din comandamente religioase sau din comandamente impuse de comunitatea socială sau, în fine, din autoimpunerile conștiinței individuale, pe când norma juridică provine din prescripțiile autorității publice, împuternicită cu atribuții normative⁹. Ambele discipline (dreptul și morala), sunt hermeneutice, normative, argumentative și interdisciplinare (Wibren Van der Burg, *Law and Ethics The Twin Disciplines*, Erasmus Working Paper Series on Jurisprudence and Socio-Legal Studies No. 10-02, 2009, p. 11). Ambele au un caracter social, iar scopul lor este să reglementeze comportamente. De asemenea, ambele au în centrul lor multe concepte comune, cum ar fi democrația, drepturile omului, sau justiția.

special, plasat deasupra întregii comunități¹⁰. Mai târziu au apărut și alte forme de pedeapsă, cum ar fi expulzarea din gintă sau trib, pentru ca, în cele din urmă să apară forma răscumpărării materiale (așa numita compoziție voluntară). Între aceste norme se poate s-a apreciat că¹¹ „apar și germeii dreptului, a normelor juridice care încep să se distingă de celelalte norme, mai ales prin natura deosebită a obligativității respectării lor prin recurgerea la forța coercitivă a puterii publice, care se înjghebează și ea ca ceva distinct, față de autoritatea morală a șefului familiei, bunăoară”. S-a subliniat¹² faptul că dreptul apare în acel moment când scade subordonarea omului față de normele stabilite de familie, clan sau trib, când relația bazată pe legătura de sânge își pierde din autoritate.

În societățile primitive –arăta Mircea Djuvara¹³– exista ceea ce numim noi astăzi sistemul răzburărilor private. La un moment dat însă, autoritatea de stat a intervenit atunci când ea s-a constituit sub o formă ceva mai înaintată și nu a mai lăsat pe particulari liberi să aplice răzburarea pe care o vroiau, ci a reglementat-o, fără însă a o desființa¹⁴. Progresul cel mai mare care s-a făcut în legislația penală a fost atunci când s-a ajuns la concluzia că trebuie „să fie cântărită pedeapsa după fapte, încât să fie oarecare egalitate între una și alta”¹⁵. Astfel s-a ajuns la formula talmudică a legii talionului, „ochi pentru ochi și dinte pentru dinte”.

---

¹⁰ Costică Voicu, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Lumina Lex, București, 2002, p.46.

¹¹ Ion Craiovan, *Tratat de teoria generală a dreptului*, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 34

¹² Sofia Popescu, *Concepții contemporane despre drept*, Ed. Academiei Române, București, 1985, p. 74

¹³ Mircea Djuvara, *Teoria generală a dreptului (Enciclopedia Juridică), Drept național, Izvoare și Drept pozitiv*, Ed. All Beck, București, 1999 (reeditare a ediției din 1930), p. 106

¹⁴ Mircea Djuvara, op. cit., p. 107

¹⁵ Mircea Djuvara, op. cit., p. 107

Au existat și alte forme de reacție socială împotriva încălcărilor legii, cum au fost: duelul judiciar, vendeta, faida (o formă de răzbunare a sângelui, specifică popoarelor germanice ce presupunea antrenarea în răzbunarea sângelui a mai multor familii), războaiele private, ordaliile, însemnarea cu fierul roșu, modelul preventiv, doctrina apărării sociale ș.a.

Cat privește primele formațiuni statale, acestea au apărut târziu și anume în mileniul al IV-lea. Cele mai vechi state au luat ființă și s-au dezvoltat pe văile marilor fluvii, Nilul, Tigrul și Eufratul, Indus și Gange, Hoan-Ho. Acestea sunt statele sclavagiste cunoscute sub denumirea de despoții orientale și care, în ciuda condițiilor de apariție și a depărțării dintre ele, posedă unele trăsături caracteristice comune, care le deosebesc totodată de alte state sclavagiste clasice ca Atena sau Roma.

Aceste trăsături comune sunt:

- a) menținerea vreme îndelungată a unor reminescente din orânduirea comunei primitive;
- b) păstrarea comunității funciare;
- c) forme primitive de sclavagism domestic;
- c) predominarea despoției ca suprastructură politică.

Pe lângă organizarea lucrărilor publice, statul de despoție avea drept sarcină organizarea sistemului de strângere a impozitelor, precum și înrobirea altor popoare pe calea războaielor și cuceririlor militare. Se știe că armata egipteană, atunci când pleca în campanie militară, lua cătușe pentru prizonieri.

Cât privește sclavii, este demn de remarcat că, spre deosebire de sistemul clasic dezvoltat în Grecia sau Roma, ca urmare a perfecționării modului de producție sclavagist, în statele de despoție orientală s-a păstrat vreme îndelungată sclavia „domestică”, rezultat al menținerii relațiilor de comunitate, în care domină proprietatea de stat sau de comunitate asupra pământului.

Când avem astăzi pretenția de a cunoaște filiația ideilor juridice, nota un autor belgian acum aproximativ 140 de ani¹⁶, nu mai este suficient să avem ca punct de pornire Roma sau Grecia. Trebuie să cercetăm dincolo de Capitoliu și de Partenon, până la admirabilele monumente legislative ale Egiptului și Asiei. Marile revoluții sociale au fost mereu urmate de o schimbare radicală în modul de a privi incriminarea și pedeapsa. Tendințele politice, ideile morale, credințele, cutumele și tradițiile popoarele se manifestă în mod inevitabil în instituțiile lor juridice.

În sistemele de legi antice nu era cunoscută instituția normei juridice „comandament”, ca emanație a puterii suverane a statului, întrucât primele reguli cu caracter juridic au apărut înainte ca o astfel de suveranitate să se impună. De cele mai multe ori, în sistemele de drept antice, legea este de fapt o cutumă ce se sprijinea pe autoritatea preceptelor religioase. Există însă și instituții care au pus bazele sistemelor de drept contemporane, instituții care s-au păstrat, aproape în aceeași formă de-a lungul mileniilor, la fel cum există și instituții care nu mai au astăzi decât o valoare istorică.

Multe dintre pedepsele popoarelor antice ne șochează prin brutalitatea lor. Uităm însă uneori, cât de recent a apărut de fapt principiul umanismului pedepsei. Iată de exemplu care erau pedepsele stabilite prin Ordonanța nr. I din 1670, în Franța¹⁷: moartea, tortura sub rezerva probelor, galerele pe termen limitat, biciuirea, recunoașterea publică a greșelii, proscrierea. Pedeapsa cu moartea se putea executa prin¹⁸: spânzurătoare; spânzurătoare după ce i se tăia mâna dreaptă condamnatului sau îi era străpunsă limba; tragerea pe roată (pentru crime mai

---

¹⁶ J.J.Thonisen, *Études sur l'histoire du droit criminel des peuples anciens*, Ed. A. Durand, Paris, 1869, prefață, pp. 8-9

¹⁷ J.A. Soulatges, *Traité des crimes*, 1762, pp. 169-1711, apud Michel Foucault, *A supraveghea și a pedepsi*, Ed. Paralela 45, Pitești, 2005, pp. 45 și 46

¹⁸ *Idem*